

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

N:o 2 / Årgång 15

J u n i 1 9 4 0

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

UPPSATSER

	Sida
<i>Adell, A.</i> : Bön om fred	1
—»— Finlands kyrka i nöd	2
—»— Det svenska koralbeståndet	44
—»— Bibeln i psalmen	86
—»— Nytt från olika discipliner	109
<i>Andersson, H.</i> : Processionskors	17
<i>Andrén, E.</i> : Lönebestämmelser för kyrkomusiker	20
<i>Cleve, O.</i> : Finlands kyrka i nöd	3
<i>Cnattingius, B.</i> : Nikolaikyrkan i Örebro	36
—»— Gustav Vasas silverkonfiskationer	88
—»— De första kyrkorna	102
—»— Bernt Notke	107
<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Svensk koralbok	33
—»— Svenskt kyriale	106
Hög- och Bjuråkershandskrifterna	114
<i>Kjollerström, S.</i> : Skriftermålet i historisk belysning	65
Kyrkosångens Vänner	26, 58
<i>Lindquist, D.</i> : Upplýsningar till psalmhistorien	115
Meddelanden	31, 96, 121
<i>Moberg, C.-A.</i> : Det gregorianska klangidealet	97
<i>Peters, K.</i> : Minnesgudstjänst över stupade	5
<i>Redin, J.</i> : Prästens skrud under 1600-talet	73
<i>Rosenquist, C.</i> : Korallimprovisation	40
<i>Svanholm, S.</i> : Svenskt körarbete under 1939	11
<i>Ahlén, W.</i> : Svensk orgelkonst 1939	14

RECENSIONER

ANMÅLD LITTERATUR

	Sida		Sida
<i>Brilioth, Y.</i> : I S:t Sigfrids stift ...	93	<i>Haglund, G.</i> : Långasjö kyrka	62
<i>Doering, O.</i> : Kristna symboler ...	120	<i>Harsten, W.</i> : Prosten Elmbladhs	64
Griftetal (utg. av <i>B. Bexell</i>)	95	<i>Hellerström, A. O. T.</i> : Liturgik ...	116

	Sida
<i>Holmquist, Hj.</i> : Handbok i svensk kyrkohistoria	109
Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet	110
<i>Kloo, A.</i> : Sök det goda land	94
<i>Källström, O.</i> : Medeltida kyrksilver förlorat genom Gustav Vasas konfiskationer	88
Le visage du Christ	114
<i>Liedgren, E.</i> : Den svenska psalmboken	111
Linköpings stifts julbok	110
<i>Lindblom, Joh.</i> : Boken om Job	113
<i>Lundberg, E.</i> : Byggnadskonsten i Sverige	102

	Sida
<i>Lundberg, E., Waldén, B.</i> : Örebro stads kyrkor	36
<i>Norlind, T.</i> : Lärobok i musikhistoria	61
<i>Paatz, W.</i> : Bernt Notke	107
<i>Parsch-Kramreiter</i> : Neue Kirchenkunst	62
<i>Pira, S.</i> : Medeltida målningar i Säby	121
<i>Rosendal, G.</i> : Nådens år	112
<i>Ström, T.</i> : Tröstebok i ofärdstid	113
<i>Wessberg, E.</i> : Välsignelsen i Kristus	93
<i>Westin, A.</i> : Kyrkoårets texter ...	113
<i>Wikmark, G.</i> : Bibelcitat i psalmboken	86

ANMÄLD MUSIK

	Sida		Sida
<i>Bach, J. S.</i> : Slumra nu	61	<i>Olson, D.</i> : Var är den vän	60
<i>Blohm, S.</i> : Mässa	119	—: 3 gammalkyrkliga melodier ...	60
<i>Eriksson, A.</i> : Fader vår	61	<i>Peters, K., Runbäck, A.</i> : Svensk koralbok	34
<i>Forster, G.</i> : Du som oss frälst ...	118	—: Svenskt kyriale	106
Gläd dig, o kristenhet	117	<i>Praetorius, M.</i> : Ett barn är fött ...	117
<i>Hägg, T.</i> : Herre förbarma dig ...	119	Preludier till sv. koralboken ...	60
—: Påskhymn	119	<i>Runbäck, A.</i> : Kantat på Mikael's dag	117
<i>Jonsson, J.</i> : Du som med din allmakt's bud	61	—: Kantat för minnesgudstjänst ...	117
<i>Keller, H.</i> : Schule der Choralimprovisation	40	<i>Solem, E.</i> : Kyrie	117
<i>Lindberg, O.</i> : Snabbt jagar stormen våra år	119	<i>Svanholm, N.</i> : Solosånger	120
<i>Lindroth, H.</i> : Bön	61	<i>Söderholm, V.</i> : Ack, hjärtans ve	118
<i>Melin, H.</i> : Tre hymner	120	—: Halleluja	118
<i>Nordqvist, G.</i> : Mot ljuset	61	—: Mässa för barnröster ...	119
<i>Nyvall, J.</i> : Vår blick mot helga berget går	95	—: Helige Fader	119
		—: Vi tacke dig	119
		Veni redemptor gentium	117

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Organ för Kyrkosångens Vänner

UNDER MEDVERKAN AV

INTENDENTEN BENGT GNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM

UTGIVEN AV

KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
i februari, maj, september och december.

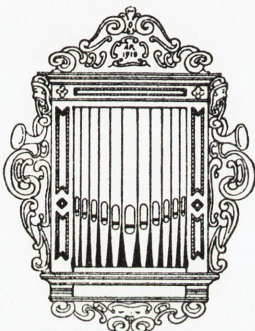
Red. adr.: Söderköping. Rikstel. 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt. 111. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr. 4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde A. O. T. Hellerström, Danderyd: Svensk koralbok. —
Intendent Bengt Gnattingius, Linköping: Nikolaikyrkan i Örebro. — Musikdirektör Carl E. Rosenqvist,
Ängelholm: Koralimprovisation. — Arthur Adell: Det svenska koralbeståndet (En överblick av koralerna
i den nya koralboken). — Kyrkosångens Vänner's årsredogörelser. — Recensioner. — Meddelande.

H. LINDEGREN ORGELBYGGARE — GÖTEBORG

Medlem av Svenska Orgelbyggares Förening.

POSTADRESS: KOMMENDÖRSGATAN 12

TELEFONER: BOSTADEN 14 26 38, FABRIKEN 14 93 38

Tillverkar piporglar, som utmärka sig
för hållbarhet o. konstnärlig intonation.

Svenskt, gediget arbete och bästa
material.

Mångårig personlig erfarenhet.

Gods idéer

Tel. 16734, 10842

TECKNING RETUSCH
KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ-

Malmö ANSTALT
ST. NYGATAN 54

Svensk koralbok.

John Morén utgav 1922 Svensk koralbok enligt uppgift i förordet såsom en protest och ett motförslag mot koralboken 1921 (K21). När han tog sig före detta, hade han icke tänkt på vad det innebar, att K21 var godkänd av K. M:t. När detta gick upp för honom skrev han en temperamentsfull Efterskrift, vars frejdiga stridslynnne vittnar om hur djupt upprörd han var över vad som skett. »Denna koralbok», säger han, »och ingen annan! Ett frappant utslag av det 'demokratiska genombrottet'! Man är nästan förvånad över att icke finna straffpåföljd i fängelse eller böter i händelse av ohörsamhet. Icke menar väl regeringen, att själva användningen av boken redan är straff nog, varför ett överträdande av påbudet icke behöver föranleda ytterligare påföljd.» etc. För att förstå Moréns harm måste man bära i minne att han intagit en förpostställning i det koralarbete, som utförts i Sverige sedan slutet av 1800-talet. Koraldiskussionen intill K21 kunde räkna ett trettio-tal inlägg i form av koralböcker. En del av inläggen hade mycket litet att säga, andra däremot förde frågan framåt. Detta gällde icke minst de koralböcker som ledde sitt ursprung från K. S. V., där som bekant John Morén var en framstående medlem. Men de många olika koralböckerna voro ingalunda uteslutande till gagn. Allvarliga skäl funnos för en för alla svenska kyrkor gemensam koralbok. Likriktningens målsmän segrade, när K21 utkom, av K. M:t godkänd. Innan godkännande gavs hade förslag (1917) utsänts för yttrande till domkapitel och enskilda sammanslutningar samt till Musikaliska akademien. Förslaget hade även tillställts samtliga pastorsämbeten och tillfälle hade lämnats präster och organister att göra uttalanden.

Man skulle kunnat föreställa sig att efter dylika försiktighetsåtgärder den nya koralboken icke skulle möta någon nämnvärd opposition. En dylik fanns emellertid och riktade sig framför allt mot väckelsesångerna i Nya psalmer. Men även mot harmonisering och rytmisering restes invändningar samtidigt med att man dock villigt medgav koralbokens stora förtjänster. Någon privat koralboksutgåva utkom emellertid icke efter Moréns.

När Knut Peters och Albert Runbäck nu utgivit Svensk koralbok (PRK) nästan samtidigt med den av K. M:t gillade och stadfästa koralboken, ha de icke angivit att denna skulle utgöra en protest eller något liknande mot den officiella koralboken (NK). Koralboken visar emellertid i många avseenden en inställning till koralproblemen, som väsentligen avviker från den som fått uttryck i NK. Den utgör därigenom ett mycket intressant inlägg i koraldiskussionen i vårt land. Men frågan är om inte diskussionen

Svensk koralbok, utgiven av Knut Peters och Albert Runbäck, C. W. K. Gleerups förlag 1940.

denna gången redan förklarats avslutad, innan den hunnit börja. Detta förminskar dock på intet sätt betydelsen av PRK, som är väl värd att lära känna av den vilkens intresse för koraler sträcker sig utom den koralbok, som auktoriserats. Även PRK visar, att de olika koralfrågorna icke nått sin lösning, om de också förts ett gott stycke framåt. Mycket arbete är ännu ogjort. I det följande endast några påpekanden.

Koralhistoria. PRK har här utfört ett mönstergillt arbete. De gamla källorna ha väl utnyttjats och nya ha uppsökts. Uppgifterna äro sakliga och välordnade. Vid genomgång finner man endast ett fåtal förbiseenden, som kanske böra nämnas. Hymns Ancient and Modern är källa till 4 och 447. NK14 förekommer redan i den s. k. Foundery Collection 1742. NK52 skrevs och komponerades 1818 (Weinmann, »Stille Nacht, heilige Nacht», Regensburg 1918, med anledning av 100-årsminnet). Ett par årtalstryckfel ha insmugit sig vid 98 och 158. I vissa fall torde ytterligare forskningar kunna leda till klarhet om en melodis ursprung, där sådan icke ännu vunnits. I sin helhet måste de historiska upplysningarna anses vara tillräckligt detaljerade.

Huvudmelodi och text. Det saknar icke betydelse, att en koral i första hand tillägges den text, med vilken den hör närmast samman. Det historiska sambandet bör i regel vara avgörande, varvid man bör erinra sig, att i åtskilliga fall en melodi redan tidigt tillagts olika texter. Föga hänsyn har tagits till det historiska sambandet i många fall i våra koralböcker. Man står mången gång frågande vilken anledningen kan ha varit att en koral i strid mot all tradition i de officiella psalmböckerna tilldelats en ny melodi. PRK ha icke konsekvent följt den historiska principen. Enligt min uppfattning hade det varit bättre att följa NK i fråga om 29 (NK163), 74 (NK432), 119 (NK282), 128b (NK273) 482 (NK127) och 600 (NK136). Däremot är enligt min mening PRKs ordning den bättre vid 11 (NK14), 13 (NK511), 28 (NK238), 276 (NK268), 364 (NK371), 423 (NK371), 423 (NK215), 455 (NK411) och 588 (NK149). PRK471 (NK210) har i Koralbok för skola och hem fått sin riktiga plats såsom 306b.

Melodival. PRK innehåller åtskilliga alternativa melodier, vilka angivas ha medtagits dels för att koralboken samtidigt skall kunna tjäna som hymnarium för barnkör, dels ock av hänsyn till hemmets förhållanden, »då den officiella koralbokens melodier äro uppenbart för svåra eller av annan anledning ansetts mindre tjänliga för hemmets andakt». Då man läser detta erinrar man sig Åhlström programmatiska koralbokstitel, »Choral Bok i Öfverensstämmelse med Svenska församlingens vanliga sång». Dessa alternativa melodier få givetvis icke användas för församlingssång vid offentlig gudstjänst. Åtskilliga av alternativen äro ypperliga, andra synas överflödiga. PRK har inventerat kyrkans gamla melodibestånd och där, efter omarbetning i vissa fall, funnit de melodier, som erfordrades för nya psalmer. Jag ville ifrågasätta rik-

tigheten av denna, som det synes, principiella inställning. Nya psalmer behöva nya melodier, såvida texterna icke äro pasticher. Kyrkan behöver en ny sång. Men å andra sidan är det alltför sant, att goda melodier födas lika så litet som snillen på beställning. Själv har jag mycket svårt att förstå, vad det skall tjäna till att »förbättra» väckelsesånger och skaffa alternativ till dem. Dessa melodier böra få finnas kvar, såvida man inte vill göra om intet den goda avsikt, som föranledde, att väckelsesångerna fingo plats i psalmboken.

Koralrytm. Koralsens rytmiska indelning har de senaste årtiondena föranlett många undersökningar och häftiga debatter, icke minst i Tyskland. Där stannade man i Deutsches evangelisches Gesangbuch vid en tidig rytmisk form och upptog endast såsom alternativ fyra utjämnade melodier. Diskussionen har sedan dess fortsatt och fört till att man på många håll anser, att de tidigaste rytmiska formerna under reformationstiden aldrig använts vid församlingssång utan endast i polyfona satser. Hos oss infördes ett antal rytmiska och punkterade melodier i K21. NK har uteslutit de flesta punkteringarna och i icke så få fall utjämnat rytmen.

PRK har icke infört några rytmiska nyheter. Den hyser en viss förkärlek för tvåtakt, vilken den använder även i en del fall där NK har fyrtakt. Detta synes mig icke innebära någon förbättring. Om något tjänar tvåtakten till att skymma den rytmiska bilden. I de flesta fall tyder den på att rytmen icke låter sig infoga i de vanliga fyr- eller tretaktsschemata. Härmed är dock icke sagt, att icke den av tvåtakt markerade tunga rytmen i vissa fall är berättigad. Anmärkningsvärt synes mig, att PRK använder utjämnad rytm även i en sådan koral som 81. Det är rytmen som ger melodien dess liv; eller, om man så vill, rytmen är melodiens själ. Frågan om rytmen måste därför vara en av de allra viktigaste och måste ägnas den allra största uppmärksamhet.

Beledsagning. NK har i många fall frigjort sig från Hæffner och torde icke få anses principiellt vidhålla dennes vokalt tänkta beledsagning. PRK har förenklat harmoniken och synes mången gång vilja undvika not-mot-not-sats. NKs harmonisering torde på det hela taget kunna sägas stå »i överensstämmelse med svenska församlingens vanliga sång», under det att PRK härvidlag söker sig nya vägar. Man kan i båda fallen vitsorda den skicklighet varmed uppgifterna utförts. Men vilken art av beledsagning som är den för församlingssången tjänligaste, torde man icke kunna säga, förrän efter en längre tids erfarenhet.

Man har undrat över vad skillnad det kan innebära, att NK blivit av K. M:t gillad och stadfäst under det att K21 blev av K. M:t godkänd. Godkännandet torde man i regel ha fattat så att man ansett att själva melodiformen icke finge ändras, under det att man skulle äga frihet att ändra harmoniken. Man torde kunna sluta sig till att de kommitterade ansett, att »gillad och stadfäst» bety-

der ungefär detsamma, då de i diakonistyrelsens bokförlags koralbok för skola och hem ha i Tillägg infört en koral med pricipiellt olika harmonisering mot den »gillade och stadfästa» utan att angiva, att den icke finge användas i kyrka och skola. Trots uttalanden man fått se i dagspressen, torde man tills vidare få anse, att andra koralböcker äga rätt till samma frihet. Det skulle icke sakna intresse att få ett prejudikat i frågan, men detta torde låta vänta på sig.

De preludier, som finnas i PRK, böra med tacksamhet mottagas. De äro värdefulla för både skola och hem. Förteckningen å orgelkoraler är säkert en god hjälp för de organister, som äro angelägna om att låta postludiet vara en del av gudstjänsten.

A. O. T. Hellerström.

Nikolaikyrkan i Örebro.

Man kan knappast säga, att Nikolaikyrkan i Örebro fångslar betraktaren på ett mera djupgående sätt. Man ägnar den välansade exteriören en blick av sympati och konstaterar att portalerna äro av intresse. Interiören inger dock mera respekt. Kyrkan har rymd och klar rumsbetoning, vacker artikulering och en viss kultisk betoning. En närmare blick på flera detaljer såsom kapital och pelarbaser lockar snart till ett studium av byggnadens historia samt dess konsthistoriska ställning. Även om man inte precis vill underskriva professor C. G. Brunius yttrande, att Nikolaikyrkan »i konsthistoriskt hänseende, näst Linköpings domkyrka, är den intressantaste i Sverige», är man dock snart beredd att känna sig imponerad.

Ett studium av Nikolaikyrkan underlättas numera tack vare den grundliga undersökning av kyrkans byggnad och dess inventarier, som nyss utkommit i serieverket *Sveriges kyrkor*, som genom detta band inlett en kommande rad av Närkekyrkor. Författarna äro antikvariern *Erik Lundberg*, Sveriges kanske främste kännare av medeltida byggnadskonst, samt landsantikvariern *Bertil Waldén*, intendent vid läns museet och grundlig specialist på Närkes konst och kulturhistoria.

Nikolaikyrkan i Örebro är yngre än många av sina mindre systrar på den närkeska landsbygden. Först omkring mitten av den senare hälften av 1200-talet, under Folkungatiden — bergsbrukets första stora glansperiod i landskapets bergslagsbygd — bör-

Örebro stads kyrkor. Konsthistoriskt inventarium av Erik Lundberg och Bertil Waldén (Sveriges kyrkor, Närke Band I Häfte 1). Stockholm 1939. Kr. 12: —.

jade Nikolaikyrkan att byggas. Ännu i den nuvarande planen förrådes byggmästarens ursprungliga avsikt. Meningen var, att uppföra en enkel treskeppig kyrka med rektangulär plan, alltså rakt kor. Likheten med ett par, ungefär samtida östgötska kyrkor är slående, nämligen stadskyrkan i Söderköping och Vårfrukyrkan i Skeninge, båda av tegel, medan Nikolaikyrkan byggts av kalksten. Efter denna plan uppfördes först koret, och därefter infogades efter en betydelsefull ändring av planen ett tvärskepp. Korets stora kvadratiska mittskeppsvalv svarar mot två mindre sidoskeppsvalv. Långhusets mittskeppsvalv, som är rektangulärt, korresponderar med endast ett sidoskeppsvalv. Det förra systemet är äldre, det senare yngre och tyder på en mera utvecklad gotisk stiluppfattning. Flera detaljer antyda dock, att även västra delen av kyrkan planerats enligt samma system som koret. Tvärskeppet hör också till det äldre systemet. Under denna tid hade samtliga yttermurar uppförts. Korets runda pelare ha kapital med rik ornering bl. a. även figurskulptur, där ålderdomliga stildrag på ett egendomligt sätt äro blandade med höggotiska element, erinrande både om gottländsk stenhuggarkonst och om Linköpings eller Upsala domkyrkor. Överhuvud taget påminner koret om de näst äldsta partierna i Linköpings domkyrka.

Vid 1300-talets början hade man hunnit till den stora sydportalen, som återigen bär drag från Linköpings domkyrka, alldeles tydligt från dennas sydportal. Kort därefter färdigställdes långhusets valv, och detta arbete torde ha nått sin avslutning vid digerdödens inbrott. Kanske det rent av tvingades till avslutning av den hemska farsoten liksom det skedde i Linköping.

Först ett stycke in på 1400-talet uppfördes tornet. Undervåningen är av gråsten, de två överliggande våningarna av tegel och ursprungligen prytt med ett mönster av blinderingar, som ännu kunna skönjas trots senare insättningar. Den kraftiga formen tyder på släktskap med bl. a. Nyköpings Nikolaikyrka, Stockholms Storkyrka samt Upsala, Västerås' och Strängnäs' domkyrkor. Från samma århundrade härstamma några enkla kalkmålningar i den s. k. Långbrokyrkan, vilka bevarats i några avbildningar. Spiran är modern. Den byggdes åren 1877—79 efter lektor Kjellströms ritning och utgjorde en del av en synnerligen omfattande restaurering. Ledaren, den nyssnämnde lektorn, var en vetenskapligt synnerligen intresserad man, som på grundval av C. G. Brunius restaureringsförslag gjorde ett för den tiden säkerligen gediget arbete. Hans uppfattning av gotikens väsen var dock enligt vårt sätt att se en smula vag och idealiserande, vilket röjer sig särskilt i hans nybyggnad av den s. k. Långbrokyrkan, en utbyggnad på norra sidan, som fick ersätta en äldre, troligen från 1430-talet, vidare i restaureringen av portalerna och i »återställandet» av fönstren. Efter denna omfattande »uppsnyggning» av kyrkan följde ett tidstypiskt »förskönande» i det inre, bestående i valv- och väggmålningar, som utfördes av artisterna Edv. Bergh

och Kaleb Althin. Den schablonmässiga karaktären förtager, heter det med rätta i beskrivningen, »verkan av kyrkorummets starka och strama arkitektur». Vid 1936 års restaurering överströks därför dessa målningar i tvärskeppets ena del. Det lyckade resultatet ger kanske anledning att vid lämpligt tillfälle utöka överkalkningen. Glasmålningarna i fönstren äro samma andas barn. De utfördes av några engelska firmor, Heaton Butler och Bayne samt Shrigley och Hunt i London.

Korpartiet domineras av östgavelns stora fönster, mot vilket en rik och vackert proportionerad altaruppsats bildar en mörk silhuett. Ursprungligen stod altarbordet fritt i koret, men på 1620-talet beslöts på kyrkoherden Mester Nils Bothniensis förslag att flytta altaret intill väggen. Fyrtio år därefter tillkom den ståtliga altaruppsatsen, som anses vara ett verk av den tyske bildsnidaren Markus Hebel, som var verksam i Stockholm vid denna tid. Kompositionen är tidens ordinära: en predella med målad framställning av nattvarden, i »huvudvåningen», som livas av kraftiga halvkolonner och mellan dessa de fyra evangelisterna, en målning framställande Korsfästelsen, övervåningen med mittparti föreställande Kristi gravläggning samt en rad apostlar, på denna våning ett överstycke, vars mittparti upptages av den helige andes duva jämte apostlar och till slut, krönande det hela, en stående skulptur, Kristus som domare. Denna altaruppsats är sålunda ett typiskt prov på ortodoxiens dogmatiskt betingade altarprydnader, som illustrera trosbekännelsen och som i sin stränga uppbyggnad kunna symbolisera den i lagens strängaste anda utformade försoningsläran med dess betoning av skuld och straff.

Övriga kyrkoinventarier fordra kanske mindre uppmärksamhet. Av dessa tilldrager sig kyrkans äldre dopfunt ett visst intresse. (Det kan påpekas, att en modern från 1889 i nygotik föredrages i kyrkan framför den ståtliga 1600-talsfunten, som placerats i museet!) Den är av kalksten och har en cuppa, som är ganska liten och är ett av de tidigaste exemplen på funtar med en storlek avpassad efter den nya dopseden med begjutning istället för neddoppning. Efter vad jag kan förstå är den också prototypen till en liten grupp 1600-talsfuntar i de norra bergslagssocknarna och har kanske en stenhuggare vid Örebro slott till upphovsman. Texten kring cuppan lyder också: »KSM Jacop Stenhuggar gifwit til kyrkiara 1625».

Angående orglarnas historia, som begynner redan på 1630-talet, bör en felaktig upplysning rättas: orgelbyggare Pehr Schiörlin, som fick i uppdrag att bygga ny orgel omkr. 1815, härstammade från Linköping där han bodde till sin död, och icke från Enköping. Det stora och vackra instrument, som han byggde i Nikolaikyrkan, fullbordades efter hans död år 1818 av sonen.

Bland de vackra nattvardskärlen märkas särskilt kalken, ett vackert 1400-talsarbete, som uppgives vara ett nordtyskt konstverk från omkring 1425. Textilierna domineras av ett praktfullt

antependium av röd sammet, skänkt, som framgår av de pretentiösa vapnen, av Erik Ryning och Maria Elisabeth Kursell år 1657. Ett annat dyrbart arbete är antependiet av blommig sidenbrokad med ett mittparti av sidenatlas med gyllene guipurespets, skänkt 1700 av friherrinnan Ebba Sparre och deponerad i läns-museet. En korkåpa av röd sammet med medaljonger är ett florentinskt arbete från 1500-talet. I ett inventarium uppgives det att kåpan skänkts av konung Gustav II Adolf genom Nicolaus Bothniensis.

Många gravar i kyrkan kunna påräkna intresse utöver det speciellt personhistoriska. Av dessa har Waldén ägnat en mera ingående undersökning åt Engelbrektsgraven. Redan rimkrönikan meddelar, att frihetskjäلتens stoft fördes från mordplatsen till Stora Mellösa kyrka och därefter till stadskyrkan i Örebro. Och i biskop Tomas Engelbrektsång finnes samma uppgift med det intressanta tillägg, att många pilgrimer brukade söka sig till graven, ty där skedde underverk. Graven blev snart en betydande vallfartsort, som intygas bl. a. av en notis i Vadstena klosterns dagbok och en uppgift i Stockholms stads Tänkebok. En latinsk inskrift hade uppsatts på väggen vid graven. Genom en senare avskrift — känd bl. a. genom Messenius' »Tumbæ» — äga vi en viss kunskap om graven. I översättning lyder den intressanta gravskriften: »Engelbrekt, en svensk man, var liten till växten, men utförde likväl många lysande dåd, drev konung Erik av Pommern ur riket, segrade över Stockholms stad, som vimlade av danskar och tyskar, och jagade dessa ur riket, vann åter förmåner, som staten förlorat, manligen återställande allt i vederbörligt skick, blev av Måns Bengtson, en svensk, som lönade gott med ont, utan att ana försåt, skändligen mördad. Hans själ vile i beständig frid. År 1436 den 4 maj var Engelbrekts dödsdag.» Efter reformationen blev graven så småningom glömd. Först under det antikvariska intressets uppblossande på 1680-talet började man göra efterforskningar, som emellertid inte ledde till något resultat. Kort och talande är uppgiften i 1689 års gravlängd: »Riksföreståndaren Engelbrekt säges ligga här i kyrkan, des graf intet, ännu igenfunnits».

Den sannolika platsen för graven har nu utpekats; den skulle vara den södra tillbyggnaden, den ursprungliga Långbrokyrkan, som troligen uppfördes vid denna tid. Den lutherska iveren att utrota den papistiska villfarelsen drog med sig, att ett av våra största nationella minnesmärken förstörts och helt förgåtits. I våra dagar har man emellertid vågat återuppliva minnet, och 1936 uppsattes i samband med 500-årsminnet en bronstavla av skulptören Robert Nilsson.

Det band av inventeringsverket Sveriges kyrkor, som legat till grund för denna framställning, framträder i ett synnerligen vördat yttre skick, och är vad innehållet beträffar ett mönster för en gedigen och ingående undersökning av kyrkobyggnaden och in-

ventarierna. Allt, som kan lockas fram ur kyrkans murar för att få dessa att tala, har här framställts, och ingen källa, som kan något förtälja om kyrkan och dess minnen, har lämnats obegagnad. Det kan tilläggas, att utom Nikolaikyrkan skildras här också Olaus Petri kyrkan, som emellertid icke kräft större utrymme än 4 sidor.

Sveriges kyrkor, som utgives av Riksantikvarien Sigurd Curman och professor Johnny Roosval, hör inte till kategorien »best sellers». Dess fortsatta existens hänger på en tunn tråd, och endast tack vare små anslag utkommer då och då ett band. »Sveriges kyrkor» behöver ägnas större intresse av den publik, som förstår och uppskattar den svenska kyrkan och dess minnen.

Bengt Cnattingius.

Koralimprovisation.

Ingen del av den organistiska utbildningen har varit mera försummad eller värdslöst behandlad än improvisationen. Detta förhållande, som gäller jämväl för organistutbildningen, har möjligen sin orsak i den uppfattning av improvisationens konst, som ännu är allmänt rådande: att improvisera förutsätter medfödd begåvning. Saknas sådan, »kan man inte lära sig improvisera». En sådan åsikt, som i sig icke rymmer hela sanningen, grundar sig på en ensidig uppfattning av improvisationen såsom allenast en konstnärlig angelägenhet. Detta må vara befogat, när det gäller profan improvisation, men för gudstjänstlig orgelimprovisation är den icke tillämplig i denna ensidiga utformning. Ifråga om liturgiskt orgelspel bör icke i första hand skiljas mellan begåvning eller obegåvning i detta stycke, utan emellan kunnighet eller okunnighet. En oeftergivlig fordran är här kunskapen om hantverket, d. v. s. enkelt uttryckt: *praktiska* satstekniska och formella kunskaper. Jag trycker med avsikt på ordet *praktisk*, ty här som ofta annars är det ej sällan så, att många gudstjänstspelare kunna vara förträffligt hemmastadda i musikens teori: harmonilära, kontrapunkt etc. och även besitta »skriv»-rutin». Trots detta kunna de vara tämligen bortkomna, när det gäller att i en improvisation praktiskt begagna sig av sina musikteoretiska kunskaper.

Det fordras icke något längre begrundande för att få klart för sig orsaken till detta förhållande. Den ligger i den organistiska utbildningen, sådan den är gängse i vårt land både inom och utanför konservatoriet. Det framhålles ständigt, att det viktigaste för

Hermann Keller, Schule der Choral-improvisation für Orgel. Edition Peters n:o 4447.

en blivande organist är, icke att vara en tekniskt skicklig orgelsolist utan att rätt kunna sköta den musikaliska delen av en gudstjänst, och att en sådan förmåga i betygshänseende bör bedömas högre än enbart teknisk spelskicklighet. Till det gudstjänstliga orgelspelet hör vid sidan av koral- och mässmusikspelning även modulation och preludering. Dessa sistnämnda förutsätta kunnskap i improvisation, ty även med aldrig så många tryckta preludie- (och modulations-) samlingar till sitt förfogande nödgas organisten väl nästan vid varje tjänstgöring att vid något eller flera tillfällen begagna sig av den egna improvisationen. Visst är det från liturgisk synpunkt rätt och gott, att det numera icke anses som ett tecken på undermålighet att en organist hellre anlitar preludiesamlingar än själv improviserar alla eller flertalet förspel. Ty så som vår improvisationsstil varit beskaffad: homofoni (ofta färggrann) med orkestral anstrykning (även i registreringer) förefanns en högst olämplig diskrepans mellan dessa av orgelspelaren improviserade partier och de övriga av gudstjänstens orgelliturgiska delar (koral, mässa). Det blev en nödvändig följd av de senare årens nydaningssträvanden på liturgins område, att även de stilvidriga organistimprovisationerna bannlystes. Man grep till tryckta förspel av god eller passabel liturgisk kvalitet och inskränkte de egna improvisationerna till oundgängliga, så knapphändigt som möjligt utformade modulationer.

Detta läge, som i stort sett kännetecknar den nuvarande situationen, kan icke sägas vara helt tillfredsställande. Ty, som alla organister med någon praktisk erfarenhet kunna bestyrka, behoven ifråga om preludier äro så omfattande och så mångskiftande, att de omöjligen kunna täckas med tryckta samlingar. Improvisationen är således i viss grad både nödvändig och önskvärd. Men här reser sig hindrande den stora svårighet, som heter: kunnskap i *stilenlig* liturgisk improvisering. Ingen initierad torde kunna bestrida påståendet, att den utbildning som svenska organister bli delaktiga av i detta ämne, vars stora liturgiska betydelse näppeligen någon vill ifrågasätta, icke sätter dem i stånd att rätt uppfylla de krav gudstjänstmusikens utformande härutinnan ställer. Detta är märkligt, ty som redan ovan påpekats, anses på vederbörligt håll, att kunskap i liturgiskt orgelspel, således även i improvisering, är det väsentligaste för en organist. Lika märkligt är, att någon kursplan eller handledning i liturgiskt orgelspel för organistelever ännu icke existerar. Detta måste givetvis ytterligare försvåra utbildningen, särskilt för den till äventyrs mindre begåvade. Möjligen beror detta egendomliga förhållande på den här ovan som gängse förfäktade meningen, att improvisation icke kan läras. I så fall måste problemet sägas vara missuppfattat, ty som tidigare hävdats, begåvningen att »fantisera» måste visserligen vara medfödd, men improviseringskonsten som hantverk kan läras och bör behärskas av var och en organist. Härvid förstås med improvisationens hantverk att praktiskt — vid orgeln — kunna

handskas rätt med musikteorins hävdvunna regler både ifråga om stämföring, formuppbyggnad och liturgisk stil.

Att orgelimproviseringen tilldelas en oförtjänt tillbakasatt ställning i organistutbildningen är dock — och det må vara en tröst för somliga — intet allenast för vårt land kännetecknande. Till och med i det kyrkomusikaliska föregångslandet Tyskland förefaller det, som man även där visserligen uppställt — efter vårt sätt att se — stora examensfordringar i improvisering men mer eller mindre överlåtitt åt (den större eller mindre) begåvningen att svara för de erforderliga kunskapernas förvärvande. Professor Hermann Keller, Stuttgart — känd hos oss bl. a. som utgivare av Bachs koralbearbetningar och Buxtehudeverk och som författare av en avhandling om musikalisk artikulation och frasering samt en generalbasskola — har känt det oefterrättliga i detta läge och till organistutbildningens tjänst utgivit en skola i koralimprovisering, som förtjänar det största beaktande även hos oss. Som framgår av titeln, har han till arbetsmaterial gripit det område av improvisationen som är av största praktiska betydelse: koralimproviseringen. Inom denna ram beröres dock även modulationskonsten, ehuru endast kortfattat och med hänvisande till specialarbeten på detta område (t. ex. Emil Paul: *Das kirchliche Orgelspiel*). Hermann Keller lägger upp sin »lärogång» med utgångspunkt från samma uppfattning om den gudstjänstliga improvisationen, som här inledningsvis framfördes. Han säger i sitt förord bl. a.: »Improvisation är ingivelse, den springer fram ur den skapande fantasin och den kan icke läras. Men möjliga att lära äro emellertid improviseringens tekniska former — — —» Han efterlyser sedan de läroböcker, efter vilka eleven skulle kunna arbeta på samma sätt som t. ex. efter en harmoni- eller en kontrapunktlärobok. De få verk, som tidigare funnits, äro, säger Keller, antingen föråldrade, ofullständiga eller för svåra. Med denna skola vill han giva en samling metodiskt ordnat material för utbildning i stilriktig, liturgiskt fullvärdig koralimprovisering. En genomgående princip, som därvid följes, är att inga färdiga mönsterexempel givas utan endast begynnelsen av varje övning, som det sedan blir elevens uppgift att fullfölja. Grunden lägges, som sig bör, med ett inlärande av ett exakt fyrstämmigt koralspel, där t. ex. bland andra kloka råd även framhållas betydelsen av en riktig fingersättning för att ernå ett tillfredsställande koralspel. Som en fortsättning kommer övning i trio-mässigt koralspel: koralen med höger hand, mellanstämmorna med v. hand och basstämman på pedalen, samt transposition och därefter korta intonationer, resp. »koralslut». För dessa sistnämnda anföras en hel rad exempel ur den klassiska orgellitteraturen: Böhm, Buxtehude, Scheidemann, de Grigny etc. Så följer i nästa avsnitt enklare modulationstyper avsedda att inläras och transponeras. I andra kapitlet begynna de verkliga improviseringsövningarna med koralmelodien i sopranstämman, först i fyrstämmig, därefter i tre- och tvåstämmig sats och stän-

digt i progressiv svårighetsgrad. Sedan övningar med kolorerad c. f. bedrivits, övergår man i det följande kapitlet till improviseringar med koralen i mellanstämmorna (huvudsakligen i tenorstämman) och basen, d. v. s. pedalen. Därefter kommer, som en ny teknik, att spela c. f. i pedalen såsom tenorstämma (med 8'-registrering) och som sopranstämma (med 4'). Fjärde kapitlet behandlar imitations- och förspelsfughetta-formerna och så följer slutligen i femte kap. de vidlyftigare koralförspelsformerna: c. f. med förimitationer och mellanspel och andra, mera sammansatta former. Exempel likaväl som övningar och hänvisningar — not-exemplen äro 121 till antalet — äro tagna från såväl klassiska som nutida koralmästares verk. 26 olika koralmelodier komma till användning.

Här föreligger en verkligt praktisk lärokurs i improvisering, som undviker allt onödigt teoretiserande och lämnar preciserade uppgifter till lösande. Förf. säger visserligen själv helt blygsamt, att hans verk endast vill lägga grundvalen; »vägen till den verkligt konstnärliga improvisationen får sedan den begåvade själv söka och finna», men att redan resultatet av att gå igenom en kurs som denna måste bli gott, är uppenbart. En förutsättning är dock, att eleven presterar ett träget och samvetsgrannt arbete. Det lönar sig icke att gå ifrån en viss uppgiftsgrupp, förrän man lärt sig att säkert bemästra de svårigheter den erbjuder. Som Kellers framhåller, är skolan avsedd icke för utomordentliga begåvningar utan för elever av genomsnittsklass och för att kunna tillgodogöra sig de första avsnitten fordras endast kunskap i harmonilära. För att genomgå *hela* kursen torde dock behövas en ej för ringa kännedom även om kontrapunktikens lagar. Även om sålunda denna skola i sina krav och sitt mål måhända ligger på ett högre plan än det för oss sedvanliga, hindrar detta icke, att man ville önska Kellers improviseringsskola den största användning också i vårt land. För den som har hand om utbildning av organister skulle ett studium av denna kurs bli till god hjälp vid undervisningen i detta viktiga ämne, men det finnes säkert icke någon i tjänst stående organist, som icke skulle för egen del draga den största nytta av en bekantskap med detta verk. På ansvars-kännande håll är man på det klara med, att en renässans av den gudstjänstliga orgelimproviseringen är önskvärd, så framt icke detta område skall komma alltför starkt i bakhand jämfört med den liturgiska förnyelsen i övrigt. I den kellerska skolan äger man numera ett gott redskap i arbetet för att återsätta orgelimprovisationens konst på det höga plan, där vi veta, att den en gång under tidigare skeden av kyrkomusikens historia har befunnit sig.

Carl E. Rosenquist.

Det svenska koralbeståndet.

(En överblick av koralerna i den nya koralboken.)

År 1939, den 20 oktober, har Konungen funnit för gott gilla och stadfästa ny svensk koralbok att av församlingarna användas vid den allmänna gudstjänsten och andra heliga förrättningar, församlingarna likväl obetaget att fortfarande tillsvidare använda den förutvarande koralboken. 1939 års koralbok har utarbetats av en kgl. kommitté under ordförandeskap av biskopen i Strängnäs, Gustaf Aulén, med professor Oskar Lindberg och tonsättaren David Wikander, båda från Stockholm som bisittare samt domkyrkoorganisten Henry Weman som sekreterare. Detta är den fjärde rikssvenska koralboken och innehåller melodierna till 1937 års psalmbok.

Med den sålunda fastställda koralboken avlöstes *1921 års koralverk*, som den 12 september detta år godkändes såsom koralpsalmbok för svenska kyrkan, att användas vid den allmänna gudstjänsten och andra heliga förrättningar. Ordförande i den koralkommitté, vars arbete därmed avslutades, var ärkebiskop Natan Söderblom, bisittarna voro professor Otto Olsson, Stockholm, domkyrkoorganist Ivar Widéen, Skara och musikdirektör Oscar Blom, Stockholm. Deras verk var den tredje rikssvenska koralboken och den föranleddes av 1921 års psalmboksprovisorium.

Dess föregångare hade haft en betydligt längre livstid. Den andra rikssvenska koralboken, utarbetad av Joh. Christ. Fred. Häffner, utgavs 1820—1821 till 1819 års psalmbok.

Den första rikssvenska koralboken slutligen, i huvudsak ett verk av professor Harald Wallerius, utgavs av trycket 1697. Genom denna koralbok, liksom genom psalmboken av år 1695, upphörde de olika stiftstraditioner, som under 1600-talet hade utformats under arbetet med att i gudstjänsten inlemma den församlingsmässiga psalmsången. Det karolinska enväldet genomförde också på det hymnologiska och kyrkomusikaliska området en vitt gående uniformering. De många handskrivna koralböckerna, som åter spegla de olika traditionerna och som återfinnas i våra kyrkoarkiv, höra 1600-talet till. Dessa koralboksmanuskript utgöra intressanta vittnesbörd om den framväxande koralsången och om det arbete, som nedlades för att föra den ut i församlingen.

Med enväldstidens koralbok försvinna dokumenten av detta slag ur kyrkoarkiven. 1700-talet är koralhistoriskt sett i Sverige utan intressantare vittnesbörd. Preben Nodermann upptar i källförteckningen till sina Studier i svensk hymnologi från svenskt 1700-tal ett enda arbete, ett tryckt: nämligen Voglers koralbok av år 1798.

I detta avseende erbjuder 1800-talet en slående kontrast till det föregående seklet. En rik flora av koralreditioner är seklets signum. Detta faktum omvittnar icke blott ett stort intresse för koralen

utan också ett stort teoretiskt och praktiskt kunnande. Jag erinrar om de betydelsefulla koralverk, som bära författarenamn sådana som Olof Ahlström, P. Pettersson, B. V. Hallberg, C. W. Rendahl, samt från 1900-talets början G. T. Lundblad, Johan Lindgren samt Nodermann och Wulff. Det praktiskt och teoretiskt inriktade arbete, som ligger bakom dessa koraleditioner, har inneburit en högst aktningsvärd penetrering av koralbeståndet.

Teoretiskt har koralfrågan blivit föremål för ingående studium. Utöver koralhistorikerna bland dem, som nyss nämnts, må det vara nog att erinra om Burgers undersökning: *Deutsche Kirchenmelodien in Schweden* (1932), samt de koralhistoriska avdelningarna i *Norlinds Musikhistoria* och de mera sammanfattande framställningarna av A. O. T. Hellerström och Carl-Allan Moberg.

På grundval av de då tillgängliga undersökningarna lämnade G. T. Lundblad i den av honom 1901—1904 redigerade *Svensk koralbok* kortfattade uppgifter om koralmelodiernas ursprung. För första gången i de rikssvenska koralverken meddelades sådana koralhistoriska notiser i 1921 års koralpsalmbok. Med vissa kompletteringar ha dessa uppgifter intagits i 1939 års koralbok.

I den av Knut Peters och Albert Runbäck redigerade »*Svensk Koralbok*» (1940) har denna avdelning på ett förtjänstfullt sätt omarbetats och utvidgats och försetts med uppgifter bl. a. om koralmelodiernas förefintlighet i de officiella svenska koraltrycken. Därtill ha fogats biografiska uppgifter om kompositörerna samt en summarisk översikt av de viktigare svenska koralkällorna.

Den koralhistoriska forskningen har nu hunnit så långt att det är möjligt att genom en sammanställning av redan föreliggande uppgifter få en historisk överblick av koralbeståndet i 1939 års koralbok. Den efterföljande uppsatsen vill söka giva en sådan sammanfattning. Detta synes eftersträvansvärt f. n. för att över huvud taget en saklig och lidelsefri diskussion skall kunna komma till stånd.

Bl. a. anmäla sig följande frågor till besvarande: I vilken utsträckning återfinnas de i 1939 års *Koralbok* (KB) upptagna melodierna i de äldre svenska officiella koralverken? I vilken utsträckning har den gamla svenska koraltraditionen bevisat sig vara livskraftig? Under vilka nummer återfinnas melodierna i 1939 års koralbok i de äldre svenska koraltrycken? Vilka melodier hava uteslutits av de i 1921 års KB upptagna? I vilken utsträckning hava de i 1921 års koralbok nyupptagna melodierna uteslutits i 1937 års koralbok?

För att få svar på dessa frågor sammanställas här nedan några tabellariska översikter. För överskådlighetens skull meddelas de motsvarande numren dels i 1939 års koralbok, dels i Peters och Runbäcks »*Svensk koralbok*» samt dels i koralverken av år 1697, 1820—1821 och 1921.

Det behöver törhända påpekas att i dessa tabeller varianter av sådant slag som exempelvis 55—430, 138—508 i 1939 års KB

eller 47—577 i 1921 års KB ej hava räknats som två melodier, naturligtvis ej heller transponeringar av samma melodi (41 och 192 i 1939 års KB). Jag har ej heller medräknat de melodier ur 1921 års KB som 1939 införts i avdelningen Hymner och sånger, vid summeringen av melodierna i 1939 års KB, då jag ej ansett denna avdelning tillhöra den egentliga koralboken. I 1697 och 1921 höra dessa melodier koralboken till.

I.

*Var återfinnas de i 1939 KB upptagna melodierna
i de äldre svenska koralböckerna?*

1939	PR	1697	1820— 1821	1921.	1939	PR	1697	1820— 1821	1921.
1	1	86	1	1	41 ⁸⁾	41	116	51	51
2	2	134	406	406	42	42	117	52	385
3	3	—	3	3	43	43	340	53	53
4	4 a	—	—	—	45	45	—	45	45
—	4 b	—	—	—	48	48 a	—	—	—
5	112	—	112	112	—	48 b	—	—	—
6	6	83	266	266	49	49 a	280	10	234
7	7 ¹⁾	—	—	—	—	49 b	—	—	513
8	8	84	2	268	50	50	119	50	50
9	206	108	140	140	51	51	—	—	514
10	10	303	270	270	52	52	—	—	515
11	381	—	—	—	53	53	—	—	516
12	12	305	197	272	55	55	131	55	55
14	11	—	—	271	57	57	—	57	57
15	15	—	28	323	58 ⁴⁾	58	121	58	58 a
21	21	—	—	504	59	59 a	—	—	—
22	22	189	22	22	—	59 b	—	—	—
23	23	190	23	23	60	60	127	60	60
24	24	192	24	24	61	61	128	61	61
25	25	188	21	21	62	62	125	62	62
26	26	4	17	17	63	63	132	63	63
28 ²⁾	28 ²⁾	—	—	—	64	64	140	64	281
31	31	—	—	506	65	65	—	65	65
33	33 a	—	146	146 a	66 ⁵⁾	66	307	198	250
35	35	173	111	73	67	67	145	67	67
37	37	—	II: 28	46	68	68	130	68	68
38	38	220	144	144	70	70	312	223	249
40	40	120	49	49	71	71 a	—	—	—

¹⁾ Tillägg.

²⁾ Tillägg.

³⁾ I annan tonart under nr 192.

⁴⁾ I två harmoniseringar.

⁵⁾ I annan tonart under nr 214.

1939	PR	1697	1820— 1821	1921.	1939	PR	1697	1820— 1821	1921.
—	71 <i>b</i>	—	—	—	132	132	183	132	132
72	72	—	—	—	133 <i>a</i>	133 <i>a</i>	180	133	133
74	478	—	—	645	133 <i>b</i>	133 <i>b</i>	—	396	—
75	75	141	70	75	134	134	181	134	134
76	76	152	76	76	135	135	182	135	135
77	392	53	77	460	136 ⁴⁾	600	377	136	136
79	79	102	242	242	137	137	186	137	137
81	81	—	481	481	138 ⁵⁾	138	215	138	138
84	84	155	84	84 <i>a</i>	140	140	—	—	523
87	87	—	87	87	144	144	410	486	486
89	89	—	89	89	146	146 <i>a</i>	—	—	526
92	92	156	92	92	—	146 <i>b</i>	—	—	—
94	94	150	86	94	147 <i>a</i>	147 <i>a</i>	—	—	525
95	95	393	395	91	147 <i>b</i>	147 <i>b</i>	—	—	—
96	96	153	96	96	—	147 <i>c</i>	—	—	—
98	98	154	98	98	149	588	217	237	497
—	101	52	101	—	151	151	295	450	—
102	102	165	102	102	153	153	398	26	26
—	104	167	107	—	154	154	308	387	387
104	107	162	104	104	158	158	—	386	384
106	106	157	106	106	163	29	—	—	528
108	108	169	108	108	—	163	2	32	—
109	109 <i>a</i>	170	109	—	168	168	289	79	123
—	109 <i>b</i>	271	456	—	169	169	—	—	533
113	113	163	103	103	175	175	160	99	120
114	114	319	128	128	177	177	—	—	—
115	115 <i>a</i>	40	119	—	181	181	235	126	341
—	(115 <i>b</i>) ¹⁾	(109)	(326)	(326)	185	185	—	—	—
118 ²⁾	118	219	35	118	187	187	148	97	150
120	120	245	8	213	188	188 <i>a</i>	—	—	152
122	122	274	215	215	—	188 <i>b</i>	—	152 <i>b</i>	—
123	123	266	216	216	189	189	—	—	153
124	124	56	124	124	190	190	16	154	154
125	125	—	113	113	191	191	17	155	155
127	482	177	114	115	198	198	—	—	—
128	128 <i>a</i>	—	—	—	199	199	191	139	139
—	(128 <i>b</i>) ³⁾	(42)	(47)	(47)	202	202 <i>a</i>	—	—	—
129	129	—	—	—	—	202 <i>b</i>	218	44	—
—	130	—	—	619	203	203	79	7	7
131	131	110	131	131	204	204	—	—	—

¹⁾ Variant av nr 208.

²⁾ I annan tonart under nr 142.

³⁾ Variant av nr 273 i PR.

⁴⁾ I annan tonart under nr. 426.

⁵⁾ Variant under nr. 508.

1939	PR	1697	1820— 1821	1921.	1939	PR	1697	1820— 1821	1921.
208	208	109	326	326	302	302 a	—	—	—
209	209	—	—	—	—	302 b	—	—	—
210 b	471	—	—	561 b	303	303 a	—	—	507
212 ¹⁾	212	232	328	328	—	303 b	—	—	—
215	423	—	—	423	304 a	304 a	—	—	594
232	232	328	—	571	304 b	304 b	—	—	—
233	233	395	335	335	305	305 a	—	—	584
235	235	—	—	—	—	305 b	—	—	—
238	28	—	—	631	306	306	—	392	33
251	251 a	—	—	547	307	307	—	—	587
—	251 b	—	—	—	308	308	—	—	223
252	252	—	—	—	309	309	80	225	225
254	254	251	167	167	315	315	283	206	206
260	260	214	170	170	316	316	—	12	212
261	261	—	172	172	317	317	210	298	298
262	262	380	173	173	319	319	—	—	—
264	264	—	—	—	325	325	262	229 a	251
265 a	265 a	—	—	576	326	326	—	252	252
265 b	265 b	—	—	—	330	330 a	—	—	—
—	265 c	—	—	—	—	330 b	—	336	336
266	266	22	151	—	331	331 a	—	—	593
267	267	—	—	—	—	331 b	—	354	—
268	276	93	178	354	332	332	—	—	—
269	269	240	194	194	333	333	9	31	258
273	273 a ²⁾	42	47	47	336	451	237	260	260
—	273 b	31	196	—	340	340	—	—	—
278	278	99	182	182	341	341	46	226	145
279 ³⁾	279	100	33	183	342	342	246	205	205
280	280	68	39	184	343	343	281	41	208
282 ⁴⁾	119	252	186	186	344	344	—	—	605
283	283	253	187	187	345	345	—	210	210
286	286	—	—	—	350	350	—	—	295
287	287	—	—	—	352	352	—	—	—
288	33 b	—	—	146 b	354	354 a	—	—	—
292 ⁵⁾	292	94	199	199	—	354 b	—	—	—
293 ⁶⁾	293	—	200	200	355 a	355 a	—	—	—
297	297	290	5	221	355 b	355 b	—	—	—
301	301 a	—	—	581 b	359	359	285	—	596
—	301 b	35	211	—	361	361	247	191	191

¹⁾ I annan tonart under nr. 426.

²⁾ Jämför 128 b i PR.

³⁾ Två harmoniseringar.

⁴⁾ I annan tonart under nr 216.

⁵⁾ I annan tonart under nr. 402.

⁶⁾ I annan tonart under nr. 423.

1939	PR	1697	1820— 1821	1921.	1939	PR	1697	1820— 1821	1921.
363	363	323	160	193	447 a	447 a	—	—	651
365	365 a	—	—	—	447 b	447 b	—	—	—
—	365 b	—	—	—	449	449 a	—	—	—
369	369	—	162	239	—	449 b	—	418	418
371	364	—	239 b	241	450	450 a	—	—	—
375	375	—	—	—	—	450 b	339	447	447
376	376	—	—	602	452	452	365	421	444
377	377	—	—	598	453	453	—	—	652
379	379	—	—	—	457	457	350	419	419
382	382 a	—	—	—	458	458	225	—	64
—	382 b	272	457	457	460	460	—	—	—
386	386 ¹⁾	—	—	628	467	467	—	—	414
388	388 a	—	—	—	470	470	—	—	—
—	388 b	—	—	—	474	474	412	394	394
395	395	45	264	203	475	475	—	—	643
396	396	—	407	204	477	477	—	—	404
398 ²⁾	398	—	—	—	483	483	—	—	617
400	400	268	78	257	490	490	—	—	305
405	405	—	—	277	491	491 a	—	—	—
407	407	—	19	285	—	491 b	206	380	380
410	410	—	291	291	492	492	—	4	4
411	455	352	416	—	(508) ⁶⁾	—	(215)	(138)	(138)
416 a	416 a	—	—	612 b	501	501	—	—	—
416 b	416 b	—	—	—	511	13	—	383	383
420 ³⁾	420	—	420	420	513	513 a	—	—	622 b
424	424	354	424	424	—	(513 b) ⁷⁾	—	—	—
429	429	342	429	429	514	514	—	—	—
(430) ⁴⁾	(430)	—	—	—	515	515 a	—	—	—
432	432 a	—	—	—	—	515 b	403	—	416
—	432 b	—	—	—	517 a	517 a	—	—	623
434	74	—	434	434	517 b	517 b	—	—	—
438	438	367	438	438	518	518	—	—	—
440	440	370	440	—	519 a	519 a	—	—	603 b
—	441	363	441	—	519 b	519 b	—	—	—
442	442	375 ⁵⁾	433	442	520	520	—	—	—
445	445	—	—	648	521 a	521 b	—	—	—
446	446 a	—	—	—	521 b	521 a	—	—	—
—	446 b	—	—	—	527	527	—	—	—

¹⁾ I tillägget.

²⁾ Variant av 363, se denna.

³⁾ I annan tonart under nr. 174.

⁴⁾ Variant av nr. 55.

⁵⁾ och 249.

⁶⁾ Variant till nr. 138.

⁷⁾ Variant till nr. 188 a i PR.

1939	PR	1697	1820— 1821	1921.	1939	PR	1697	1820— 1821	1921.
529	529	—	—	—	574	574	—	—	658
531	531 a	—	—	—	575	575	—	—	—
—	(531 b) ¹⁾	—	—	—	579	579 a	—	—	—
533	533	—	—	—	—	579 b	—	—	—
534	534	—	—	—	—	585	400	495	—
541	541	—	449	449	589	589	404	498	498
549	549	—	452	452	591	591	—	—	665
555	555	27	280	471	593	593	—	—	534
558	558	—	73	474	594	594	—	—	—
561	561	397	478	478	595	595 a	—	—	669
565	565	—	—	483	—	595 b	277	448	—
570	570	—	—	657	596	596	—	—	670
571	571	401	492	492	599 ²⁾	599	411	487	487
Summa mel. i 1939					273	—	123	153	201
PR					—	310	137	169	209.

II.

Antalet psalmer i de svenska psalmböckerna och antalet koraler i de motsvarande koralböckerna.

	1695	1697	1819	1820— 1821	1921	1921	1937	1939
	Psb.	KB	Psb.	KB	Psb.	KB	Psb.	KB
antalet psalmer	413		500		673		600	
koraler		254		c:a 320		275		273
procenttalet: <u>psalmer</u>								
koraler		1,6		1,55		2,5		2,2.

III.

Under vilka nummer i 1939 års koralbok återfinnas koralerna i 1921 års koralbok, och vilka av koralerna i den senare äro uteslutna?

(Mkl. = Meterklass)

1921	1939	PR.	1921	1939	PR.
1	1	1	17	26	26
3	3	3	18	—	—
4	492	492 (Bearb.)			(Lindegren)
7	203	203			Mkl utesluten
9	(605)	(605)	21	25	25
			22	22	22

¹⁾ Variant till nr. 15.

²⁾ I annan tonart under nr. 598.

1921	1939	PR.		1921	1939	PR.	
23	23	23		83	—	—	(Königs KB 1738)
24	24	24					Mkl utesluten.
26	153	153		84a	84	84	
29a	—	—	(Tysk 1697)	84b	—	—	(Blom 1916)
			Uteslutet alternativ.				Uteslutet alternativ
(29b)	se	271		87	87	87	
33	306	306		89	89	89	
40	—	—	(Tysk 1694)	91	95	95	
			Mkl utesluten	92	92	92	
43	—	—	(o. 1600)	94	94	94	
			text utesluten	95	—	—	(Lindegren 1882)
44	—	—	(Tysk 1825)				Text utesluten.
			Mkl utesluten	96	96	96	
45	45	45		98	98	98	
46	37	37		102	102	102	
47	273	128b	Variant under nr. 577	103	113	113	
		(273a)	i 1921.	104	104	107	
49	40	40		106	106	106	
50	50	50		108	108	108	
51	41	41		109	—	—	(Lagi 1800-t.)
52b	—	—	(Freylingshausen 1704)				Ersatt med annan mel.
			Uteslutet alternativ				(1697)
53	43	43		112	5	112	
55	55	55		113	125	125	
57	57	57		115	127	482	
58a	58	58		116	(607)	(607)	
58b	—	—	(Freylingshausen 1704)	118	118	118	
			Uteslutet alternativ	120	175	175	
59	—	—	(Åhlström 1832)	123	168	168	
			Ersatt med annan mel.	124	124	124	
			(1938)	125	—	—	(Svensk? 1697)
60	60	60					Melodien utesluten
61	61	61		128	114	114	
62	62	62		131	131	131	
63	63	63		132	132	132	
64	458	458	Bearb.	133	133a	133a	
65	65	65		134	134	134	
67a	67	67		135	135	135	
67b	—	—	(Lagi 1866)	136	136	600	
			Uteslutet alternativ.	137	137	137	
68	68	68		138	138	138	
	(606)	(606)		139	199	199	
73	35	35		140	9	206	
75	75	75		144	38	38	
76	76	76		145	341	341	
81	—	—	(Freylingshausen 1714)	146a	33	33a	
			Mkl utesluten.	146b	288	33b	

1921	1939	PR.	1921	1939	PR.
150	187	187	237	—	— (Tysk 1525)
152	188	188			Mel. utesluten.
		(513b)	239	369	369
153	189	189	241	371	364
154	190	190	242	79	79
155	191	191	249	70	70
159	—	— (Medeltid, 1524)	250	66	66
		Mkl. utesluten	251	325	325
167	254	254	252	326	326
170	260	260	257	400	400
172	261	261	258	333	333
173	262	262	260	336	451
178	—	— (Svensk? 1697)	262	—	— (Kittel? 1760-t.)
		Mel. utesluten.			Ersatt med annan mel.
180	—	— (Blom, 1916)			(1937)
		Mkl utesluten	263	(604)	(604)
181	—	— (M. Greiter 1525)	266	6	6
		Mkl utesluten	268	8	8
182	278	278	270	10	10
183	279	279	271	14	11
184	280	280	272	12	12
186	282	119	277	405	405
187	283	283	281	64	64
191	361	361	282	—	— (Nordisk, 1582)
193	363	363			Text utesluten
	(398)	(398)	285	407	407
194	269	269	291	410	410
195	—	— (Crüger, 1653)	295	350	350
		Texten hänvisad till	298	317	317
		ny mkl.	300	—	— (v. Rosén, 1832)
199	292	292			Text utesluten
200	293	293	301	—	— (Tysk? 1697)
203	395	395			Mkl. utesluten
204	396	396	303	(608)	(608)
205	342	342	305	490	490
206	315	315	323	15	15
208	343	343			(531b)
210	345	345	326	208	208
212	316	316			(115b)
213	120	120	328	212	212
215	122	122	335	233	233
216	123	123	336	—	330b (Hæffner 1820)
221	297	297			Mkl utesluten. Bearb.
223	308	308			av PR.
225	309	309	341	181	181
234	49	49a	344	—	— (B. Waldis, 1553)
					Text utesluten.

1921	1939	PR.		1921	1939	PR.	
354	268	276		460	77	392	
(373)			Variant av nr. 442.	(468)			Variant av nr. 146b
380	—	491b	(Luther, 1524)	471	555	555	
			Text utesluten. Bearb.	474	558	558	
			av PR.	476	—	—	(Svensk folkmelodi)
381	—	—	(Svensk, 1697)				Melodien utesluten
			Mkl. utesluten	478	561	561	
383	511	13		481	81	81	
384	158	158		483	565	565	
385	42	42		486	144	144	
387	154	154		487	599	599	
390	—	—	(B. Waldis, 1553)	492	571	571	
			Mkl. utesluten	494	—	—	(Blom, 1921)
394	474	474					Melodien utesluten
404	477	477		497	149	588	
406	2	2		498	589	589	
414	467	467		502	—	—	(H. Hammarsköld,
416	—	515b	(Svensk? 1697)				1920)
			Ersatt med annan mel.				Ersatt med annan mel.
			(1595)				(1933)
418	—	449b	(v. Rosén)	504	21	21	
			Ersatt med annan mel.	505	(603)	(603)	
			(Rung 1857)	506	31	31	
419	457	457		507	303	303a	
420	420	420		513	—	49b	(P. Nodermann, 1911)
423	215	423					Ersatt med annan mel.
424	424	424					(1535)
429	429	429		514	51	51	
(430)	(430)	(430)	Variant av nr. 55.	515	52	52	
434	434	74		516	53	53	
438	438	438		523	140	140	
440	—	—	(Heintze 1889)	525	147a	147a	
			Ersatt av annan mel.	526	146	146a	
			(Düben 1674)	528	163	29	
442	442	442		530	—	—	(Blom 1916)
444	452	452					Melodien utesluten
447	—	450b	(Medeltid)	533	169	169	
			Mkl. utesluten	534	593	593	
449	541	541		542	—	—	(Wennerberg, 1800-t.)
452	549	549					Mel. utesluten
456	—	—	(Sv. folkmelodi)	543	—	—	(I. Widéen, 1919)
			Mkl. utesluten				Text utesluten
457	—	382b	(Svensk? 1697)	544a	—	—	(O. Blom, 1900-t.)
			Text utesluten. Bearb.				Mkl. utesluten.
			i PR	544b	—	—	(v. Weber)
459	—	—	(Tysk, 1500-t.)				Mkl. utesluten
			Text utesluten				

1921	1939	PR.	1921	1939	PR.
545	—	—	612a	—	—
		(O. Ahnfelt, 1800-t.)			(G. Ribbing, 1800-t.)
		Mkl utesluten			Uteslutet alternativ
547	251	251	612b	416a	416a
560	—	—	617	483	483
		(Mozart)	619	—	130
		Ersatt med annan mel.			(Tysk. 1531)
		(1938)			Ersatt med annan mel.
561b	210b	471			(1912)
563	—	—	620	—	—
		(Haydn)			(Tysk. 1535)
		Melodien utesluten			Text utesluten
568	—	—	622a	—	—
		(Flemming)			(I. Widéen)
		Melodien utesluten			Uteslutet alternativ
571	232	232	622b	513	513a
575	—	—	623	517a	517a
		(König, 1738)	625	—	—
		Ersatt med annan mel.			(J. Lindegren)
		(1938)			Ersatt med annan me-
576	265a	265a			lodi (1933)
(577)	—	—	628	386 ¹⁾	386 ¹⁾
		Variant till nr. 47 i			1) I tillägg
		1921	631	238	28
581b	301	301a	633	—	—
584	305	305a			(R. Norén, 1911)
585	—	—			Ersatt med annan mel.
		(Hartmann)			(1914)
		Mkl utesluten	643	475	475
586	—	—	645	74	478
		(Lindemann)	648	445	445
		Text utesluten	649	—	—
587	307	307			(O. Blom, 1916)
589	—	—			Ersatt med annan mel.
		(Ahnfelt)			(1938)
		Ersatt med annan mel.	651	447a	447a
		(1933)	652	453	453
590	—	—	654	579a	579a
		(Stenhammar)	657	570	570
		Mkl utesluten	657	570	570
593	331	331a	658	574	574
594	304a	304a	664	(609)	(609)
596	359	359	665	591	591
598	377	377	667a	—	—
601	—	—			(E. C. Perry, 1800-t.)
		(O. Blom, 1921)			Ersatt med annan mel.
		Ersatt med annan mel.			(O. Lindberg, 1938)
		(1700-t.)			(O. Ahnfelt)
602	376	376			Se ovan 667a.
603a	—	—	667b	—	—
		Engelsk mel.			
		Mel. utesluten.	669	595	595a
603b	519a	519a	670	596	596
605	344	344	671	—	—
606	—	—			(Norsk folkmelodi)
		(O. Lindberg)			Mel. utesluten.
		Text utesluten			
Summa melodier i 1921			201	158	164
i 1921 års tillägg			74	43	45
Summa summarum			275	201	209

Förhållandet mellan melodiernas och psalmtexternas antal.

Av tabell II framgår antalet koralmelodier i de officiella rikssvenska koralverken och antalet psalmer i de motsvarande psalmböckerna.

Påfallande stort är antalet psalmmelodier i de båda första koralböckerna. 1697 är melodiantalet redan uppe i en siffra av 254, vilken 1820—21 höjes till 320 (siffran är approximativ, då den svårligen låter sig exakt beräkna på grund av varianterna). Tages hänsyn till det då föreliggande antalet psalmer (resp. 413 och 500) blir det koralmaterial, som meddelades i de båda första koralreditionererna påfallande stort. Till varje koral i 1697 kommer 1,6 psalmer och i 1820—21 är motsvarande siffra 1,55. Detta innebär att ett mycket stort antal psalmer ha ägt egna speciella melodier, som icke kommo till användning annat än i samband med just dessa psalmtexter. Detta betydde otvivelaktigt att en stor del av dessa psalmer med »enkomma» melodier blevo föga brukade i den regelbundna församlingsgudstjänsten därför att deras melodier måste ha varit okända för församlingen.

Den anmärkningen riktades också snart nog mot Hæffner, att melodiernas antal var för stort. 1844 anmodades Musikaliska Akademien att verkställa en reduktion av melodiantalet. Redan samma år utgavs också den s. k. Minimitabellen, vilken omfattade endast 169 av melodierna i 1820—21.

Den åtgärd, som då vidtogs, måste anses betingad av praktiska församlingsskäl och förmånlig för församlingssångens stärkande.

Spörsmålet om melodiernas antal beaktades också när 1916 års koralbokskommitté tillsattes. De riktlinjer som utfärdades av Kungl. Maj:t för kommitténs arbete, meddelade bl. a. att koralernas antal bör sättas lägre än psalmernas i det att med iakttagande av nödig varsamhet samma koral kan bestämmas att gälla för flera psalmer. Anvisningen togs ad notam. Medan 1921 års psalmbok, som ju är den omfångsrikaste av alla de svenska psalmböckerna, omfattade 673 psalmer, hade koralboken melodier till ett antal av 276, alltså icke mer än 20 koraler utöver antalet i 1697, då psalmantalet var 413. I 1921 kommer också på varje koral 2,5 psalmtexter.

I 1939 har koralernas antal i förhållande till 1921 sjunkit med 2 till 273, medan samtidigt psalmerna i 1937 års psalmbok uppgår till 600, innebärande en minskning från 1921 med 73. Procenttalet har därför minskat något. På varje koral kommer 2,2 psalmtexter. Orsaken till denna procentuella minskning är synbarligen att söka bl. a. i de nytillkomna meterklasserna.

1937 års psalmbok omfattar vid pass 177 faktiska meterklasser. Av dessa omfatta c:a 80 en enda psalmtext. Dessa 80 melodier låta sig över huvud taget utnyttjas endast i samband med denna enda text. Detta innebär en styrka när det gäller psalmer knutna till speciella högtider eller särskilda ofta återkommande tillfällen. Melodiens karakteristiska drag understryka då den speciella stäm-

ningen. För mindre använda texter, som icke kunna tänkas bli flitigare övade i skola eller hem, innebär detta en svaghet. När de någon gång komma till användning i gudstjänsten, måste deras melodier för det stora flertalet vara främmande.

Detta understrykes ytterligare då man erfar att inalles vid pass 150 av de 273 melodierna i 1939 äro anvisade för en enda psalmtext, d. v. s. mer än halva melodibeståndet är förbundet med en enda text. I åtminstone 7 fall ha sådana psalmer två egna alternativa melodier.

Koralernas ålder.

Tabell I utvisar i vilken utsträckning koralbeståndet i 1939 återgår på äldre svensk koraltradition. Denna översikt visar den svenska koraltraditionens styrka och konservatism och utgör bevis för de äldre svenska koralsamlingarnas goda urval, som visat sig provhålligt och slitstarkt genom århundradena.

I 1939 ingår icke mindre än 123 melodier, vilka återfinnas i 1697, givetvis dock i delvis annan melodisk gestalt. Detta innebär att icke långt ifrån hälften av melodierna i 1939 ha en mer än 200-årig tradition i vår kyrka. Då hela koralbeståndet i 1697 utgjorde 254 melodier, har alltså nära hälften härav fortlevat intill våra dagar, trots den musikaliska smakens skiftningar. Detta är ett utomordentligt gott betyg åt 1697 års koralbok.

De flesta av melodierna ur 1697 ha tillhört det svenska koralbeståndet hela tiden, och upptagits både i 1820—21 och 1921.

Av det hos Hæffner nytillkomna har en påfallande liten procent under det sista århundradet blivit varaktigt införlivat med kyrkemenighetens koralskatt och bestått den sällning, som skett genom Minimitabellen, de olika koraleditionererna under 1800-talet, och genom koralrevisionerna 1921 och 1939. Det rör sig om inalles ett tjugotal nya melodier. Det bör dock påpekas att dessa av Hæffner i de svenska koralböckerna introducerade melodierna höra till de numera allmänt sjungna och mycket brukade. Jag antecknar: 1820—21: nr. 3 (1939:3), 28 (15) II 28 (37), 45 (45), 89 (89), 386 (158), 200 (293), 12 (316), 210 (345), 162 (369), 239b (371), 19 (407), 291 (410), 383 (511), 452 (549), 73 (558). Flertalet av dessa synas icke hava varit kända i Sverige tidigare än genom Hæffners koraleditioner, varför man bör tillskriva honom äran av att hava infört dem här.

I fråga om 1921 års koraledition skiljer jag på koralboken, omfattande melodierna till den Wallinska psalmboken och tillägget. Av de 201 melodier, som den egentliga koralboken omfattade har 1939 upptagit 158, varjämte tre melodier överförts till avdelningen Hymner och sånger. Här bygger alltså, vilket ju måste vara självfallet, 1939 på det utomordentligt djupgående arbete, som föregick 1921. De uteslutna 40 melodierna, vilka utgöra allenast 20

procent av hela koralbeståndet, ha oftast försvunnit därför att texten uteslutits ur psalmboken.

Av de sålunda uteslutna torde endast ett fåtal bli verkligt saknade. Dit räknar jag dock följande nr i 1921: 159, 380 och 418.

Det kan vara värt påpekas, att av de uteslutna 40 melodierna äro 14 koraler, vilka voro ensamma i sin meterklass. Dessa återfunnos i 1921 under nr.: 18, 40, 44, 81, 83, 159, 180, 181, 301, 336, 381, 390, 447, 456. Det är tydligt att dessa melodier varit alltför speciella för att kunna tillförsäkra sig själva och texterna fortsatt tillvaro i koralbok och psalmbok. I ytterligare åtta fall ha melodierna försvunnit i samband med att den text, som de i regel varit förbundna med uteslutits ur psalmboken (1921 nr. 43, 95, 282, 300, 344, 380, 457, 459). Meterklassens psalmantal har minskats, så att behovet av melodier också decimerats.

Fem fall av uteslutningar äga ett visst intresse. Det gäller fem utgallrade alternativ: I 1921 nr. 29a, 52b, 58b, 67b och 84b. Det är anledning att observera de fall, då det varit fråga om nygjorda eller nyupptagna melodier till högtidspsalmer. Även om de nya alternativerna framfördes 1921 för att göra texterna mera brukade, så har effekten ej blivit den avsedda i så måtto att den nya melodien förnyat psalmen. I konkurrensen har den gamla melodien hållit ställningen.

I fyra fall har 1939 lancerat nya melodier eller nyupptagna. Det gäller: 1921 nr. 59 (1939: 59), 109 (109), 262 (185), 416 (449), 262 (185), 416 (449), 440 (440).

Går jag så till 1921 års tillägg, så förhåller sig 1939 på helt annat sätt till detsamma än till koralboken. Av det år 1921 i tillägget nyupptagna koralbeståndet — inalles 74 melodier — ha icke mindre än 31 stycken uteslutits utgörande hela 42 procent av korallernas antal, svarande mot den egentliga koralbokens 20 procent. Redan efter 20 år har man alltså varit på det klara med att en så stor procentsats av korallerna behövde utrangeras.

Påfallande är att en så stor del av de speciella missionssånger-na uteslutits (1921: nr. 542, 543, 544a, 544b, 545). Hade man ej bort kunna vänta sig att just dessa folkliga texter och sånger redan innan de inflöto i de officiella böckerna skulle hava förvärvat en sådan plats i kyrkomenighetens och enkannerligen i de missions-intresserades hjärtan, att deras existens skulle vara säkrad för all tid? Så har emellertid icke blivit fallet. De höllo icke provet ens en mansålder.

Av de övriga uteslutna melodierna är det isynnerhet det sista århundradets och den sista generationens avdöda komponisters verk, som utgallrats. Oskar Blom, som i 1921 års KB, var representerad med 6 melodier (1921 nr. 84b, 180, 494, 544a, 601 och 649), har fått alla refuserade.

Av de ur tillägget upptagna och nu i 1939 icke medtagna melodierna äro H. Hammarskiöld, Preben Nodermann, I. Widéen, O.

Lindberg och R. Noréen, representerade med var sin melodi och O. Ahnfelt med tre.

Av de i 1939 års koralbok nyupptagna 72 melodierna äro 34 upptagna från »den förefintliga melodiskatten av äldre eller yngre datum». Det övriga — 38 melodier — är nykomponerat, alltså oprövat gods. Flertalet av dessa härröra från koralkommitterades egen hand. En överblick över koralmelodiernas fördelning på kända kompositörer ger följande resultat: (Jag upptar icke dem som representeras av en enda melodi).

O. Lindberg	14.	G. Aulén	4.
J. Crüger	10. (+ 2)	O. Ahnfelt	3.
M. Luther	8. (+ 1?)	O. Olsson	3.
H. Weman	7.	H. Albert	2.
D. Wikander	6.	J. A. Freytingshausen	2.
B. Waldis	5.	J. Morén	2.
I. Widéen	5.	Ph. Nicolai	2.
		E. G. v. Rosén	2.
		M. Vulpius	2.
		O. Ahlström	2.

A. Adell.

Kyrkosångens Vänners årsredogörelser.

(Forts. fr. föreg. n:r)

Härnösandskretsen. Kyrkosångsförbundet Kyrkosångens vänner i Härnösands stift omfattar 51 körer med ett antal medl. av 1005 pers. Förbundet har under året anordnat Kyrkosångsdagar i Härnösand 13—14 maj, vilket samtidigt blev förbundets 10-årsjubileum. *Lördag:* Kl. 18. Arsmöte. Kl. 19. Konsert i Domkyrkan av Härnösands Musiksällskap. L. Cherubini: Requiem, dirigent: Dir. Karl Lidén. Kl. 20. Psalmafton å Ädelhem, samkväm. — *Söndag:* Högmässa i Domkyrkan med predikan av biskop Torsten Bohlin; Sundsvalls kyrkokör sjöng J. S. Bach: Att bedja Gud han själv oss bjöd samt Otto Olsson: Davids 121 psalm. Efter sista ps. utdelades kyrkosångsförbundets vackra förtjänstecken till sångare, som i minst 20 år

aktivt deltagit i kyrkokör. Ett 50-tal sångare voro anmälda och fingo av biskop Bohlin mottaga tecknet.

Kl. 18 hölls högtidskonsert i Domkyrkan enl. progr.

Benedict Decius: Var man må nu väl glädja sig.

Claude Goudimel: Såsom hjorten trängtar.

Kurt Thomas: Av djupets nöd, o Gud, till Dig.

Daniel Olson: Se, Jesus är ett tröstrikt namn.

Albert Runbäck: Stå upp, var ljus! (Med orgel)

Förbundskören.

Daniel Olsson: Davids 84 psalm. För 4—5-st. bl. kör, soli, stråkar, orgel.

Sundsvalls kyrkokör.

Joh. Seb. Bach: Vår store Gud gör stora under.

Henrik Schütz: Du, som frälst oss alla.

Nic. Jaweeli: Sjungnen till Herrens ära.

Hugo Distler: Herren vår Gud är en konung i makt och i ära.

Ivar Widéen: Mässa. För bl. kör, stråkar och orgel.

Förbundskören.

Den 11 juni anordnades ett *barnsångarting* i Gudmundrå (avsett för stiftet). Över 200 sångare hade samlats. Sångprogrammet bestod huvudsakligast av unisona koraler hämtade från olika tider av kyrkoåret. Dirigenter: Musikdir. K. Lidén och kantor Lind. En mindre avdelning tvåstämmiga sånger förekom även. Biskop Bohlin höll högtidstalet.

Ett liknande »ting» har hållits i Anundsjö och ett i Sveg med sammanlagt 900 sångare.

Kyrkomusikalisk kurs för präster, organister och andra intresserade hölls i Sundsvall 2—9 juli. Kursledare: dir. Hult och Lidén. Som lärare och föreläsare medverkade fru Ebba Berggren, docent C. A. Moberg och musikdir. Gottfr. Berg. Ämnen: Talteknik, liturg. sång, gudstjänstspel, skolsångsångsmetodik samt orientering i kompositionslära. — En liknande kurs hölls i Rödön, Jämtland, 8—13 aug. Kursledare: Pastor Ingvar Sahlin och musikdir. Ake Nygren. Kurserna voro välbesökta, gävo god undervisning, värdefulla uppslag och rik upplevelse.

Kurt Norell,
sekr.

Göteborgs Stiftskrets. Göteborgs stiftskrets av Kyrkosångens Vänner anordnade den 24 maj 1939 vespergudstjänster i Kareby och Romelanda kyrkor. Predikant var kontraktsprosten Ivar Rhedin och liturg komminister Thorild Kärrby.

I samband med stiftets prästmöte var en musikstund anordnad i Domkyrkan den 13 juni. Medverkande voro K. S. V:s kör, Domkyrkokören, stråkar ur Göteborgs symfoniorkester samt musikdirektör Herman Asplöf, orgel. Programmet upptog koraler av Bach, dessutom kompositioner av R. Rezer, Palestrina och Orlando di Lasso.

Ett antal stipendier har under hösten utdelats till kyrkokörer i stiftets församlingar såsom understöd för deras verksamhet.

Göteborg den 8 januari 1940.

Tore Hulthén.

Sekr. i Gbgs stiftskrets av K. S. V.

Stockholms krets. Under det gångna året ha hållits två allmänna sammanträden, varav ett årssammanträde, ett styrelsesammanträde samt ett sammanträde i samband med K. S. V:s centralkommittés årsmöte i Stockholm den 10 jan. 1939. Dessutom ha hållits två musikgudstjänster samt en vespergudstjänst.

Följande föredrag hava hållits: Av domkyrkoorganisten H. Weman över »Den nya koralboken», av pastor G. Kallner över »Liturgisk inlevelse» samt av kyrkoherden, teol. d:r Oscar Krook, över ämnet »Några synpunkter på evangelieboksrevisionen».

Recensioner.

För orgel.

Daniel Olson: Var är den vän...

Partita. Kr. 2: 50.

Tre gammalkyrkliga melodier. Kr. 3: 00. Carl Gehrman's Musikförlag.

Partitan omfattar koral och sex variationer och är speltekniskt av medelmåttig svårighetsgrad. Den visar tydligt, hur Daniel Olson är en sökande ande, som icke slår sig till ro i en viss kompositorisk position utan strävar, att ur partitan vinna nya konstnärliga uttryckssätt. Lusten att använda och kombinera allehanda c.-f.-motiv är oförtydbar likaväl som strävan efter renhet i stilen. Icke alltid äro de teoretiska spekulationerna lika lyckliga, när de ställas under örats och den musikaliska affektens prövning, icke alltid är kontrapunktisk konstfärdighet en borgen för att produkten skall bli »levande» musik — men när det gäller Daniel Olson blir det till sist den genomärliga åstundan att skapa liturgiskt betonad musik, vilken lyser igenom i allt hans alstrande, som giver kompositionen dess obestriddliga värde och som gör, att man gärna anbefaller den till orgelspelaren.

Det sagda gäller även för *orgel-sviten*. Den består av tre bearbetningar av gregorianska melodier och förtjänar därigenom ett särskilt intresse. I det första stycket behandlas en antifon ur »Ordo canendi»: Helig helig, helig, i andra stycket har Olson gjort en icke oäven bearbetning av tidegärdshymnen »O, du som skapat stjärnors här» — det är den mest övertygande delen av sviten — och i tredje satsen möter en bearbetning av leisen »Lov vare dig, o Jesu Krist», känd som n:o 62 i svenska koralbo-

ken. Den består av en introducerande del samt tvänne genomföringar av c.f. Enligt komponistens egna anvisningar kan sviten dels spelas i sin helhet. Den är då användbar under hela kyrkåret undantagandes passionstiden. Satserna kunna även användas var för sig: den första på Trinitatissöndagen, Nyårsdagen och Tacksägelsedagen, den andra under advent och vid nyår samt den tredje under advent och jul samt på Marias bebådelsedag.

Rqu.

Preludier till den svenska koralbokens samtliga koraler. Sv. Kyrkans Diak.-styrelses Bokförlag. Häft. kr. 5: 50, klotband kr. 7: 50.

Koralbokskommitténs tre kyrkomusiker, prof. O. Lindberg, domkyrkoorganist H. Weman och musikdir. D. Wikander, ha utgivit ovan angivna samling förspel till samtliga den nya koralbokens koraler. Den är därmed den mest omfattande självständiga preludiesamling vi i senare tid fått. Är den härigenom för gudstjänstspelaren värdefull redan kvantitativt, boga de tre komponistnamnen samtidigt för att även preludiernas kvalitet är god. Utgivarna ha vardera bidragit med en tämligen precis tredjedel — ett 90-tal — och förspelen äro både till längd, formuppbyggnad och stil varierande. Det finnes sålunda korta intonationer, motiviskt utförda preludier, genomarbetade c. f.-förspel, orgelkoraler, om man så vill, etc. Svårighetsgraden är genomgående måttlig. Det i och för sig säregna förhållandet, att i koralboken en del melodier uppträda i olika tonarter, har i preludiesamlingen beaktats sålunda, att förspelen till dessa koraler föreligga i

båda tonarterna. Ett fullständigt hänvisningsregister ger snabbt besked, var ett förspel till vilken psalm som helst är att finna.

En rekommendation av preludiesamlingen torde under dessa omständigheter vara överflödig.

Rqu.

För solosång.

J. S. Bach: Slumra nu, du trötta öga. Recitativ och aria ur kantaten »Ich habe genug». Svensk text av Augustin Kock. Nordiska musikförl.

Josef Jonsson: Du som med din allmakts bud. Nord. Mus.-f. Kr. 1: 50.

Gustaf Nordqvist: Mot ljuset. Andliga sånger:

1. Träd ut i ljuset.
2. Ack, saliga, saliga.
3. Var är den vän.
4. Hymn.

Nord. Musikförl. Pris: kr. 1: 80 pr styck.

Anders Eriksson: Fader vår. Sång för en röst med orgel. W. Hansen, Musik-Forlag. Pris kr. 1: 25.

Henry Lindroth: Bön för en röst och orgel eller piano med obl. violin (ad lib.) Nord. Musikförl. Kr. 1: 80.

En bacharia i svensk utgåva hälsas alltid med glädje. Den här nämnda ur kantaten »Ich habe genug» för bas (baryton) har försetts med svensk text av Augustin Kock. Med hänsyn till texten kan den sjungas särskilt på Kyndelsmässodagen och Allhelgonasöndagen samt även vid jordfästning.

I den följande raden av svenska andliga romanser äro Josef Jonsson

och Gustaf Nordqvist gamla bekanta. Anders Erikssons musik till Fader vår är skäligen intetsägande, men framför allt vill man rent principiellt reagera mot tonsättningar, åtminstone i denna stil, till Herrens bön. Den hör till det dyrbara religiösa textgods, från vilket musiker helst bör hålla sina fingrar. I Henry Lindroths Bön träffar man en tonsättare med mera personlig stil. Dock är denna ännu så heterogen, att musiken knappast blir helt övertygande. Till sången, vars text utgöres av sv. ps. 138: vers 8 och 6, har komponisten även skrivit en oblikt violinstämma.

C. E. R.

Musikhistoria.

»Lärobok i allmän musikhistoria för musikskolor, läroverk, seminarier och självstudier» av Tobias Norlind, Stockholm, Nordiska Musikförlaget.

Enligt författarens förord avser boken att inom ramen av en kurs på 16 lästimmar lämna en koncentrerad framställning av den europeiska musikens historiska epoker. Läroboken skiljer sig såtillvida från författarens förut utgivna »Kort handbok i Musikens historia» (Stockholm 1923) som dispositionen gjorts mera överskådlig, varför verket med fördel torde kunna användas även som uppslagsbok: musikdramats och den icke sceniska musikens utveckling under de olika skedena har sålunda behandlats i kapitel var för sig. En förteckning på allmän musikhistorisk litteratur i slutet av boken kompletteras med för varje kapitel särskilt anvisad speciallitteratur. Synnerligen praktiska och värdefulla äro de utförliga översiktstabellerna, genom vilka man kan följa de viktigaste namnen och händelserna

från år 1000 före Kristus fram till våra dagar.

Ett särskilt kapitel har ägnats den protestantiska koralens historia, vilket bör ha särskilt intresse för våra organister. De mest kända lutherska koralerna, deras ursprung samt de olika samlingsverken (koralböcker) ända från äldsta tid (1524) äro behandlade. Författaren har hänvisat till under vilka nummer i Hæffners koralbok de uppräknade koralerna kunna återfinnas, men det torde dock varit av ännu större praktisk betydelse för den svenske organisten att ha fått veta i vilken utsträckning denna härliga melodiskatt kommit till användning i den nu stadfästa svenska koralboken. De olika instrumentala och vokala konstformerna ha även blivit föremål för analys, varvid huvudvikten lagts vid deras utveckling genom tiderna.

Boken rekommenderas till alla, såväl musikkvänner som fackmusici.

-nt-

Kyrkokonst.

Gustaf Haglund: När Långasjö kyrka byggdes och invigdes. Emaboda 1939. Kr. 1: 25.

När Långasjö församling förra året firade minnet av kyrkans tillkomst för 150 år sedan, hade församlingens v. pastor, Gustaf Haglund, utarbetat en omfattande historik, som sedan befordrades till trycket tack vare kyrkorådets och sparbankens välvilliga mel-lankomst.

Långasjö kyrkobyggnad år 1789 erbjuder visserligen inga särskilda egen-domligheter. Arbetet kan istället sägas vara typiskt för ett stort antal svenska landskyrkor. Just detta gör Haglunds framställning läsvärd och den får sin betydelse därav, att förf.

med yttersta noggrannhet och flit förstått utnyttja sina källor. Efter ritningar, som kostnadsfritt ställdes till församlingens förfogande av överintendentensämbetet, uppfördes kyrkan av murmästare Bergström från Kalmar. Det blev åtskilligt fritt efter ritningen, som däremot visade en ganska elegant utformning av särskilt tornpartiet och dess huv. Fyra år därefter invigdes kyrkan av biskop Wallquist. En utförlig skildring av denna akt, som också var förbunden med visitation, lämnas i slutet av boken. Biskopen var »klädd i dess ämbetsdräkt» och av assistenterna, 9 stycken, voro »de fläste klädde i fulle mässeskruddar». Bland ärenden vid den följande visitationsstämman kan man notera det svaga intresse Wallquist hyste för frågan om kommunionsterminernas borttagande, men däremot beundrar man den diplomatiska skicklighet han utvecklade, då en teologisk fråga av betydligt större mått kom på tal, nämligen det gamla stridsämnet om bänkindelningen.

Kyrkoherde Haglunds bok fyller högt ställda anspråk och kan gott tjäna som mönster för framställningar av detta slag.

Bengt Cnattingius.

Liturgisk kyrkoarkitektur.

Parsch-Kramreiter: Neue Kirchenkunst im Geist der Liturgie. Klosterneuburg-Wien. (Volksliturgischer Verlag) 1939.

Man torde utan överdrift kunna säga, att denna bok är revolutionerande för uppfattningen om kyrkoarkitekturen, sådan vi vanligtvis mött denna uppfattning i vårt land. I regel har man anlagt historiska synpunkter och byggt i stilarter, tills ganska nyligen helst och naturligtvis i gotik. De li-

turgiska synpunkterna hava lyst med sin frånvaro eller endast helt svagt framträtt.

Denna bok är i så måtto sunt funktionalistisk, att den utgår från den självklara satsen, att en kyrkobyggnad skall, liksom alla byggnader, motsvara sitt ändamål, d. v. s. fungera väl och utan gnissel. Och för vad skall den fungera? Icke för ett föredrag, icke för en koncert utan för högmässan men även för tidegården, dopet och andra liturgiska akter. Altaret bliver därför det naturliga centrum kring vilket allt rör sig, ty naturligtvis räknar man här med en verklig och icke en såkallad högmässa: Man räknar med nattvardens firning.

Den första och grundläggande grund-satsen är enligt författarna, Dr Parsch och arkitekten Kramreiter, den förre världsbekant för sin folkliturgiska rörelse, den senare en av Österrikes bästa arkitekter, den kristocentriska principen i kyrkoarkitekturen, som finner sitt uttryck däri, att Kristus i Altarets Sakrament skall vara även ett arkitektoniskt centrum. Altaret skall därför ej stå vid östra gavelväggen utan på något avstånd därifrån, så att prästen kan stå bakom altaret vänd mot församlingen på det fornkyrkliga sättet, som av Luther anbefalldes. Altaret kommer mellan prästen och församlingen och Kristus i sakramentet bliver centrum.

Den andra principen är den, att mässan är en församlingsgudstjänst och ej prästens privata angelägenhet, därför skall altaret vara synligt för alla. De tre- eller mångskeppiga kyrkorna under gotiken voro mera andakts- och processionsrum, ej sakramentalt präglade kyrkor. Alla skola i kraft av det allmänna prästadömet deltaga i mässans firning, därför skola alla kunna se altaret.

Vi kunna ej fortsätta att redogöra

för de ytterst intressanta uppslagen. I stället anbefalles boken ivrigt, helst åt alla, som ämna företaga reparationer eller restaurationer i sin kyrka. Den bör finnas på varje pastorsexpedition, den är ovärderlig som uppslagsbok och utomordentligt intressant med sina talrika bilder och skisser. Allt i boken, trycket och bilderna, hava ett förstklassigt utförande. Det är en gedigen prägel över både innehållet och utstyrseln i denna bok, som är ett litet praktverk. Den kan erhållas genom varje bokhandel, men anmälaren vill meddela, att den finns på lager och kan omedelbart erhållas från Bokhandeln i Osby.

De tankar och idéer, som möta här, hava just framförts till en del av Dr Cnattingius i Församlingsbladet i hans ypperliga uppsats om altaret. Men här formas hela kyrkorummet efter dessa levande liturgiska principer. Av bilderna framgår, att det alls icke är frågan om de vanliga tyska konstruktionerna, det är frågan om levande liv i arkitekturen. Det är en sund realism i förening med den djupaste känsla för liturgiens värden, allt givet i en nutida form utan alla överdrifter. Tillika möter man gamla restaurerade kyrkor, där den historiska stilen varsamt behållits, men där den nya liturgiska andan dock vunnit insteg i arkitekturen.

Det vore ytterligt värdefullt, om denna bok kunde vinna insteg i våra pastorsexpeditioners bibliotek, såsom vi där redan finna illustrerade böcker om gravkultur och kyrkogårdsvård. För alla kyrkoarkitekter är boken av stor betydelse, och så vitt anmälaren kan förstå, måste den verka i hög grad befruktande. Den tanken, att funktionen, i detta fall liturgien, står över alla stilfrågor bör ju i funktionalismens tid ej vara svår att förstå, men den vinner sällan tillämpning.

Vi leva just i en tid av ivrigt kyrkorestaurerande, och det är därför en stor tillgång för alla präster, att äntligen finna ett arkitektoniskt verk som har den kyrkliga synpunkten såsom det primära.

Gunnar Rosendal.

Wilh. Harsten: Prosten Elmblad i Urshult. En karaktärsteckning. Malmö 1939. C. W. K. Gleerup (Lund). Kr. 3:—.

Det är med glädje man anmäler denna lilla med sann sonlig pietet

skrivna levnadsteckning över den gamle Urshults-prosten av en av hans tidigare medhjälpare i ämbetet. Vi få här icke endast en bild av huvudpersonen själv utan även en skildring av kyrkolivet i Småland från början av 70-talet och framtill vår egen tid. Författaren uppehåller sig med kärlek kring sådana frågor som förhållandet till nådemedlen från både prästs och församlings sida, den enskilda själavården samt om kyrklig sed över huvud taget. Icke minst vad som i sistnämnda hänseende bjudes kan motivera ett omnämnande i denna tidskrift.

H. A-n.

Meddelande.

Redaktionen anhåller om tillgift för den stora försening med vilken detta nummer utkommer. Till dels orsakas

den av omständigheter över vilka redaktionen ej råder.

KYRKO- ORGLAR

orglar för kapell o. hem,
om- och tillbyggnad,
reparation o. stämning,
anläggning för elek-
trisk bälldrift.

O rgeltjänst
Ingeniör Bo Wedrup
St. Göransgatan 4
UPPSALA - TEL. 6357 - 301

Vi leverera
trycksaker
av alla slag
snabbt o. billigt.
Införda offert!

Skånska Centraltryckeriet

Grönegatan 14
Lund / Tel. 275

CENTRAL- TRYCKERIET

VASAGATAN 16, STOCKHOLM

**SPECIALAVDELNING FÖR
NOTSTICKNING**

NOTER och MUSIKALIER

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

Nya Varvet

Tel. Göteborg 14 47 50

Tillverkar kyrkorglar.

*Utför alla i yrket före-
kommande arbeten.*

Herman Nordfors & Co. Kyrkorgelfabrik

LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145 Bostaden 592

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruk-
tioner och efter fullt tillförlitliga system av
såväl pneumatiskt som mekaniskt. Elektr.
bälgläktar insätts med garanti för tyst
gång. Ombyggnader, restaureringar av
äldre verk utföras omsorgsfullt. Disposi-
tioner efter såväl äldre som de nya orgel-
principerna jämte kostnadsförslag på be-
gäran kostnadsfritt.

A. Mårtenssons Orgelfabrik A.-B.

Tel. 1119

L U N D

Tel. 1119

PIPORGLAR

för kyrkor, kapell och samlings-
salar. Ett gediget arbete av modernt
konsthantverk.

Ombyggnadsarbeten såväl som re-
staureringar och fläktinstallationer
utföras med omsorg och
yrkesskicklighet.

Infordra våra förslag.

MUSIKTRYCK

AV ALLA SLAG MED
SÄVÄL STUCKNA SOM
KOPIERADE NOTER

Bröderna Lagerströms

Litografiska Anstalt

Fleminggatan 16 / STOCKHOLM

Telefon 231880

TIDEBÖNER FÖR UNGDOM

Stycken ur Psaltaren jämte
lovsånger och böner ordna-
de för skolornas morgonan-
dakter under två veckor och
vid kyrkoårets högtider, för
konfirmationsundervisning-
en och för andaktsstunder
bland barn och ungdom i
hem, söndagsskola och ung-
domskretsar.

**Ny utvidgad upplaga
(6:e-15:e tus.)**

Pris 50 öre; vid inköp av
50 ex. 35 öre.

G. W. K. GLEERUP, LUND